

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0826U001163

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 24-04-2026

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кульбака Ольга Євгеніївна

2. Olha Y. Kulbaka

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Історія та археологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Історія та археологія

Дата захисту: 26-05-2026

Спеціальність за освітою: Банківська справа

Місце роботи здобувача: Національний музей-заповідник українського гончарства

Код за ЄДРПОУ: 13939138

Місцезнаходження: вул. В'ячеслава Чорновола, смт. Опішня, Полтавський р-н., 38164, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури та стратегічних комунікацій України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 12474

Повне найменування юридичної особи: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Код за ЄДРПОУ: 31035253

Місцезнаходження: вул. Остроградського, Полтава, Полтавський р-н., 36003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Код за ЄДРПОУ: 31035253

Місцезнаходження: вул. Остроградського, Полтава, Полтавський р-н., 36003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 03.19.21

Тема дисертації:

1. Повсякденні практики опішнянських гончарів 1940-х – 1960-х років у контексті діяльності провідних гончарських осередків України.
2. The everyday practices of the Opishnya potters of the 1940s – 1960s in the context of the activities of the leading pottery centers of Ukraine

Реферат:

1. Дисертаційне дослідження присвячене комплексному аналізу повсякденного життя українських гончарів у 1940 – 1960-х рр. у контексті соціально-економічних, культурних і політичних трансформацій радянської доби. У центрі уваги перебуває реконструкція матеріально-побутових умов, професійних практик, форм соціальної взаємодії та механізмів адаптації гончарських спільнот до змін, спричинених війною, повоєнною відбудовою та командно-адміністративною системою господарювання. Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує методи соціальної історії, історії повсякденності, усної історії та культурної антропології. Схарактеризовано стан і рівень наукової розробки теми. Для систематизації історіографії застосовано градаційну модель, що дозволила розподілити наукові праці за рівнем

узагальненості та широтою проблематики. Виокремлено два основні напрями досліджень: історіографію СРСР та наукові розвідки сучасних українських авторів. Радянський період умовно поділено на три етапи: до середини 1950-х рр, другу половину 1950-х – середину 1980-х рр. та період «перебудови». Джерельну базу дослідження становить репрезентативний і різноплановий комплекс неопублікованих архівних матеріалів центральних і регіональних архівів, опублікованих нормативних та звітних документів, матеріалів періодичних видань, а також аудіовізуальних джерел. У процесі дослідження застосовано міждисциплінарну методологію, що поєднує підходи історії повсякденності, соціальної історії, історичної антропології та мікроісторії, яка дозволила здійснити комплексну реконструкцію повсякдення гончарів і критично переосмислити усталені уявлення про функціонування народних промислів у радянський період. Проаналізовано чинники організації виробничого середовища та трудового процесу гончарів. Встановлено, що артільно-заводська система характеризувалася високим рівнем регламентації праці та жорстким нормуванням виробничих показників. Доведено, що упродовж аналізованого періоду відбулося короткострокове відновлення домашнього виробництва, яке істотно обмежувала радянська податкова політика, спрямована на перехід від індивідуального заняття ремеслом до артільних форм праці. З'ясовано, що на рівень матеріального забезпечення майстрів частково впливала їхня фахова освіта. Встановлено, що система професійної підготовки гончарів у 1940–1960-х рр. формувалася на перетині традиційних родинних механізмів передачі ремісничих знань та інституційних моделей радянського механізму підготовки кадрів. З'ясовано соціально-побутові аспекти повсякдення гончарів, які формувалися в тісному зв'язку з родинним середовищем і сільським укладом життя. Виявлено три моделі родинної взаємодії: подружню співпрацю, індивідуальну жіночу зайнятість і домогосподарства з одним активним майстром. Родина виступала базовою соціально-економічною одиницею, що забезпечувала розподіл виробничих і побутових ролей та передачу професійних навичок. Збереження ритуалів і заборон, пов'язаних із процесом випалювання, надавало виробничій діяльності символічного змісту та слугувало формою традиційного регулювання ризиків. Попри домінування атеїстичної ідеології радянської доби, ці елементи духовної культури зберігалися та співіснували з вимогами технологічної регламентації праці. Доведено значущість неформальних соціальних практик, зокрема використання прізвищ у професійному середовищі гончарів. Визначено, що вони виконували функцію соціальних маркерів, сприяли груповій ідентифікації та виступали елементом соціальної навігації. Досліджено вплив суспільно-політичних катаклізмів середини ХХ ст. на повсякденне життя українських гончарів. Встановлено, що соціальні наслідки Другої світової війни проявилися у руйнуванні традиційних соціальних зв'язків, демографічних втратах і перериванні професійної спадкоємності, зокрема серед остарбайтерів і в'язнів концтаборів. Голод 1946–1947 рр. став одним із найтяжчих випробувань для гончарських родин, унаслідок чого ремесло набуло насамперед життєвого характеру й перетворилося на інструмент фізичного виживання.

2. The dissertation research is devoted to a comprehensive analysis of the everyday life of Ukrainian potters in the 1940s–1960s within the context of the socio-economic, cultural, and political transformations of the Soviet period. The study focuses on reconstructing material living conditions, professional practices, forms of social interaction, and mechanisms of adaptation of pottery communities to changes caused by war, post-war reconstruction, and the command-administrative economic system. The research is based on an interdisciplinary approach combining methods of social history, the history of everyday life, oral history, and cultural anthropology. The state and level of scholarly development of the topic are examined. To systematize the historiography, a gradational model was applied, allowing scholarly works to be classified according to their level of generalization and thematic scope. Two main research directions are identified: Soviet historiography and studies by contemporary Ukrainian scholars. The Soviet period is conditionally divided into three stages: up to the mid-1950s, from the second half of the 1950s to the mid-1980s, and the period of “perestroika.” The source base of the research consists of a representative and diverse body of unpublished archival materials from central and regional archives, published normative and reporting documents, materials from periodicals, as well as audiovisual sources. The study employs an interdisciplinary methodology that integrates approaches from the history of everyday life, social history, historical anthropology, and microhistory, enabling a comprehensive reconstruction of potters’ everyday practices

and a critical rethinking of established views on the functioning of folk crafts in the Soviet era. The factors shaping the organization of the production environment and labor process of potters are analyzed. It is established that the artel-factory system was characterized by a high degree of labor regulation and strict standardization of production output. It is demonstrated that during the analyzed period there was a short-term revival of household production, which, however, was significantly constrained by Soviet tax policy aimed at shifting from individual craftsmanship to collective artel-based forms of labor. It is also found that the level of material well-being of craftsmen was partly influenced by their professional education. The system of professional training of potters in the 1940s–1960s developed at the intersection of traditional family-based mechanisms of transmitting craft knowledge and institutional models of Soviet vocational training. The study reveals the socio-domestic aspects of potters' everyday life, which were closely connected with the family environment and the rural way of life. Three models of family interaction are identified: spousal cooperation, individual female employment, and households with one active craftsman. The family functioned as a basic socio-economic unit that ensured the distribution of productive and domestic roles and the transmission of professional skills. The preservation of rituals and prohibitions related to the firing process endowed production activities with symbolic meaning and served as a form of traditional risk regulation. Despite the dominance of atheistic ideology in the Soviet era, these elements of spiritual culture persisted and coexisted with the requirements of technological labor regulation. The significance of informal social practices, particularly the use of nicknames in the professional environment of potters, is demonstrated. It is determined that they functioned as social markers, facilitated group identification, and served as elements of social navigation. The impact of the socio-political upheavals of the mid-twentieth century on the everyday life of Ukrainian potters is also examined. It is established that the social consequences of the Second World War manifested in the destruction of traditional social ties, demographic losses, and the disruption of professional continuity, especially among Ostarbeiters and former concentration camp prisoners. The famine of 1946–1947 became one of the most severe trials for pottery families, as a result of which the craft acquired primarily utilitarian functions and was transformed into an instrument of physical survival.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

- 1. Кульбака О. Є. Повсякдення гончарів Опішного радянської доби. Повсякдення українців в умовах тоталітаризму: колективна монографія / наук. ред. О. Лук'яненко, В. Дмитренко. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. С. 85-114. <https://doi.org/10.33989/pnpu.349>
- 2. Кульбака О. Є. Особливості організації праці гончарів в промислових артілях Опішні 1929-1960 рр. Культурологічний альманах. 2023. Вип.2. С. 64-71. DOI: 10.31392/cult.alm.2023.2.9.
- 3. Кульбака О. Є. Передача професійних знань як важливий компонент повсякдення гончарів Опішні 1920-х – 1980-х рр. Вісник науки та освіти. 2024. Вип. 2 (20). С. 1552-1567. DOI: 10.52058/2786-6165-2024-2(20)-1552-1567.
- 4. Кульбака О. Є. Повсякдення опішнянських гончарів у період німецько-радянської війни (1941-1945 рр.). Історія&Археологія. 2025. Вип. 1. С. 217-225. DOI: 10.32782/cusu-hist-2025-1-20.
- 5. Кульбака О. Є. Повсякденність гончарів у тисках радянської податково-репресивної політики. Актуальні питання у сучасній науці. 2025. № 12 (42). С. 858-869. DOI: 10.52058/2786-6300-2025-12(42)-858-869.

- 6. Кульбака О. Є. Повсякденні практики опішнянських гончарів 1940-х – 1960-х років у контексті діяльності провідних гончарських осередків України: історіографія питання. Вісник гуманітарних наук. 2026. № 15 (2026). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18372616>

Наукова (науково-технічна) продукція: аналітичні матеріали

Соціально-економічна спрямованість: реконструкція матеріально-побутових умов, професійних практик, форм соціальної взаємодії та механізмів адаптації гончарських спільнот до змін, спричинених війною, повоєнною відбудовою та командно-адміністративною системою господарювання

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впровадження не планується

Зв'язок з науковими темами: 0120U103840

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Лук'яненко Олександр Вікторович
2. Oleksandr V. Lukianenko

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6228-6695

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Код за ЄДРПОУ: 31035253

Місцезнаходження: вул. Остроградського, Полтава, Полтавський р-н., 36003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Мельничук Олег Анатолійович
2. OLEN A. MELNYCHUK

Кваліфікація: д.і.н., професор, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-1901-3149

Додаткова інформація: <https://scholar.google.ru/citations?user=XJzSTJwAAAAJ&hl=ru>

Повне найменування юридичної особи: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Код за ЄДРПОУ: 02125094

Місцезнаходження: вул. Острозького, Вінниця, Вінницький р-н., 21100, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Мотиль Романа Ярославівна

2. Romana Y. Motyl

Кваліфікація: к. мист., доц., 17.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-6936-0328

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національний університет "Львівська політехніка"

Код за ЄДРПОУ: 02071010

Місцезнаходження: вул. Степана Бандери, Львів, 79013, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Дмитренко Віта Іванівна

2. Vita I. Dmytrenko

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-9005-2263

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Код за ЄДРПОУ: 31035253

Місцезнаходження: вул. Остроградського, Полтава, Полтавський р-н., 36003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Дмитренко Віталій Анатолійович

2. Vitalii A. Dmytrenko

Кваліфікація: д. і. н., доц., 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3055-9812

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Код за ЄДРПОУ: 31035253

Місцезнаходження: вул. Остроградського, Полтава, Полтавський р-н., 36003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Сітарчук Роман Анатолійович

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Сітарчук Роман Анатолійович

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Лобач Катерина Василівна

Реєстратор

Юрченко Тетяна Анатоліївна

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна